

Lukijalle ja käyttäjälle

Suunnitelma opiskelijan suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä kuuluu oppilas- ja opiskeluhoitolain mukaan osaksi opiskeluhoitosuunnitelmaa. Pohjoisen Keski-Suomen ammattiopistossa Pokessa tämä suunnitelma on opiskeluhoitosuunnitelman liitteenä.

Suunnitelmaan on koottu tietoa mitä tarkoitetaan väkivallalla, kiusaamisella ja häirinnällä, miten niitä ehkäistään, miten ne tunnistetaan oppilaitosarjessa, miten niihin reagoidaan ja puututaan sekä miten tilanne hoidetaan.

1. Mitä tarkoitetaan väkivallalla, kiusaamisella ja häirinnällä

1.1 Väkivalta

Väkivalta on maailman terveysjärjestö WHO:n käyttämän määritelmän mukaan fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön. Väkivalta johtaa tai voi hyvin todennäköisesti johtaa fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen, perustarpeiden tyydyttymättä jäämiseen tai kuolemaan. Oppilaitoksessa väkivalta voi ilmetä esimerkiksi fyysisenä, henkisenä tai seksuaalisena väkivaltana, väkivallan uhkana, kiusaamisena tai ahdisteluna.

1.2 Kiusaaminen

Kiusaaminen on tahallista ja tarkoituksellista henkilöön tai ryhmään kohdistuvaa kielteistä toimintaa, jonka kohdehenkilö kokee kiusaamiseksi. Oppilaitosyhteisössä kiusaamiseen liittyy olennaisesti fyysisen, henkisten ja/tai sosiaalisten valta- ja voimasuhteiden epätasapaino. Kiusaaminen on hetkellistä, toistuvaa tai pitkään jatkuvaa, alistavaa ruumiillista tai henkistä väkivaltaa. Kiusaaminen voi olla fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista. Kiusaaminen voi tapahtua myös sosiaalisen median kautta.

1.3 Häirintä ja epäasiallinen kohtelu

Häirintä on epäasiallista ja ei-toivottua kohtelua, josta on tai voi olla vaaraa tai haittaa turvallisuudelle tai terveydelle. Häirintä on usein järjestelmällistä ja jatkuvaa toista alistavaa toimintaa tai käyttäytymistä, joka kohdistuu toisen persoonaan tai yksityiselämään kuten ominaisuuksiin, luonteenpiirteisiin, sukupuoleen, ulkomuotoon, harrastuksiin tai perhesuhteisiin. Myös kertaluonteisella häirinnällä voi olla turvallisuutta ja terveyttä vaarantavia seurauksia ja siksi siihen tulee puuttua. Epäasiallista kohtelua on esimerkiksi henkilön suorituksen perusteeton tai jatkuva arvostelu, henkilön mustamaalaaminen, asiaton nimittely.

1.4 Seksuaalinen häirintä

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä. Seksuaalinen häirintä loukkaa henkilön fyysistä tai psyykkistä koskemattomuutta luomalla uhkaavan, vihamielisen, halventavan, nöyryyttävän tai ahdistavan ilmapiirin. Häirinnälle tyypillistä on sen toistuvuus, mutta se voi olla myös yksittäinen teko.

Seksuaalinen häirintä voi ilmetä ainakin seuraavin tavoin:

- seksuaalisesti vihjailevat eleet tai ilmeet
- epäasialliset seksuaaliset puheet, kaksimieliset vitsit
- vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomautukset tai kysymykset
- epäasialliset seksuaaliset sisällöt eri sosiaalisen median kanavissa
- seksuaalissävytteiset WhatsApp-, Snapchat- yms. viestit, tekstiviestit, sähköpostit, puhelinsoitot
- fyysinen koskettelu ja lähentely
- sukupuoliyhteyttä tai muuta sukupuolista kanssakäymistä koskevat ehdotukset tai vaatimukset
- seksuaalirikos kuten raiskaus, sen yritys tai seksuaalinen ahdistelu

2. Ehkäiseminen

Kiusaamista, väkivaltaa, häirintää ja epäasiallista kohtelua ehkäistään parhaiten opiskelijoiden ja koko henkilökunnan hyvinvointia lisäämällä. Opiskelijoiden hyvinvointia edistetään laadukkaalla opetuksella, viihtyisillä, turvallisilla ja ajanmukaisilla oppimisympäristöillä, opiskelijoiden kasvatuksellisella ja opinnollisella ohjauksella, yhdessä sovitulla arjen käytännöillä ja toimintatavoilla, opiskelijoiden osallisuudella sekä opettelemalla hyväksymään erilaisuutta ja kannustamalla yksilöllisyyteen. Hyvinvointiin liittyviä opiskeluhoitojen tukitoimia kuvataan opiskeluhoitosuunnitelman luvussa 6.

Niveltietovaiheen tiedonsiirrossa ja HOKS-keskusteluissa voidaan kartoittaa henkilökohtaisen ohjauksen tarve, josta voi nousta esiin aikaisemmin tapahtunut kiusaaminen tai häirintä.

Opiskelijan kiinnittymisessä oppilaitosyhteisöön ja kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ennaltaehkäisyssä on tärkeää:

- Ryhmäyttää opiskelijoita ja sitä kautta kehittää ryhmän ilmapiiriä positiivisemmaksi. Ryhmäyttämisessä käytetään vastuuopettajan tukena Poken tukihenkilöstöä, etsivää nuorisotyötä tai opiskeluhoitojen ammattihenkilöstöä. Mikäli ryhmässä ilmenee kiusaamista, häirintää tai epäasiallista kohtelua asiaa käsitellään ryhmän kanssa kasvatustuutorin, opiskeluhoitojen koordinaattorin, kuraattorin tai psykologin johdolla.
- Kiinnittää huomiota aiemmissa opiskelijan mahdollisesti aiemmin kokemaan kiusaamiseen ja tarjota tukea kiusaamisesta aiheutuneisiin seurauksiin.
- Käydä opiskelijoiden kanssa läpi koulun järjestyssäännöt ja kertoa opiskelijoille, kenelle he voivat kertoa kiusaamisesta, häirinnästä tai epäasiallisesta kohtelusta.
- Puuttua välittömästi, jos ryhmässä tapahtuu kiusaamista tai häirintää. Puuttuminen on viesti siitä, että kiusaamista ja häirintää ei sallita.

3. Puuttuminen

Jokainen on velvollinen puuttumaan väkivaltaan, kiusaamiseen, häirintään ja epäasialliseen kohteluun. Siihen puututaan välittömästi.

Tilanteeseen puututaan, kun:

- henkilö kokee tulleen kiusatuksi tai häirityksi
- joku muu (opiskelukaveri, kotiväki, opettaja) kokee jotakuta kiusattavan
- huomataan, että ei-toivottua käyttäytymistä kohdistuu toistuvasti samaan henkilöön
- ryhmän ilmapiiri tai käytös toisia kohtaan on epäkunnioittavaa.

Opiskelija, opettaja kotiväki tai joku muu välittää tiedon asiasta vastuuopettajalle, joka selvittää asiaa ja vie tiedon eteenpäin koulutuspäällikölle. Yhteyttä voi ottaa myös esimerkiksi opinto-ohjaajaan, opiskeluhoillon koordinaattoriin, kasvatusohjaajaan, kuraattoriin tai opiskeluterveydenhuoltoon.

Poken koko henkilöstön tulee rohkaista opiskelijoita ilmoittamaan havaitsemastaan tai kohtaamastaan seksuaalisesta häirinnästä. Myös Poken tekemistä kyselyistä ja opiskelijapalautteista esiin nousseet nimettömät ilmoitukset koskien seksuaalista häirintää selvitetään.

4. Kiusaamisen, häirintä- ja väkivaltatilanteiden käsittely

Kiusaamisen, häirinnän tai väkivallan tullessa esiin vastuuopettaja keskusteleo asianosasten kanssa erikseen ja arvioi tilanteen. Vastuuopettaja saa tarvittaessa tukea keskusteluihin ja tilanteen käsittelyyn opiskeluhoillon koordinaattorilta, kasvatusohjaajalta, opolta, ervaopettajalta, terveydenhoitajalta, kuraattorilta tai psykologilta.

4.1 Kiusaamis- ja häirintätilanteen käsittely

Kiusaamis- tai häirintätilanteen jälkeen, kun molempia osapuolia on kuultu ja tilanne arvioitu

- järjestetään mahdollisuuksien mukaan yhteistapaaminen osapuolten kesken asian sopimiseksi ja alaikäisen opiskelijan kohdalla otetaan yhteyttä huoltajaan. Tapauksissa kirjataan, mitä on tapahtunut, mitä jatkosta on sovittu osapuolten kesken, kuinka sopimusta seurataan ja mitä siitä seuraa, jos sopimusta ei noudateta
- tilanteesta informoidaan yksikön koulutusjohtajaa ja opiskeleijapalveluvastavaa/kasvatusohjaajaa
- tilannetta seurataan
- tilannetta käsitellään tarvittaessa koko ryhmän kanssa
- tarvittaessa molempien osapuolien tueksi kootaan yksilökohtainen monialainen asiantuntijaryhmä
- mikäli kiusaaminen, häirintä tai epäasiallinen kohtelu jatkuu, asiaan puututaan välittömästi ja siitä keskustellaan osapuolten kanssa uudelleen. Tässä vaiheessa keskusteluihin otetaan mukaan koulutusjohtaja, joka päättää mahdollista sanktioista ja asian viemisestä eteenpäin. Osapuolet ohjataan opiskeluhoillon palvelujen piiriin.

Mikäli tilanne vaatii rikosilmoituksen ja/tai lastensuojeluilmoituksen tekemistä, se tehdään ja asia etenee omaa prosessiaan.

Vastuupettaja tai asiaa hoitava Poken henkilökunnan jäsen dokumentoi keskustelut ja toimenpiteet Wilmaan.

Toiminta pätee niin opiskelijoiden välisiin, opiskelijan ja henkilöstöön kuuluvan välisiin sekä henkilöstön välisiin kiusaamistilanteisiin. Henkilöstön välisissä tilanteissa prosessin eteenpäin viemisestä vastaa esimies.

4.2 Väkivaltatilanteen käsittely

Väkivaltatilanteeseen puuttuminen vaatii arvion, tarvitaanko paikalle poliisi tai muita oppilaitoksen aikuisia. Kenenkään opiskelijan turvallisuutta ei saa vaarantaa pyytämällä puuttumaan väkivaltatilanteeseen. Väkivaltatilanteessa tärkeintä on saada tilanne loppumaan aiheuttamatta lisää vahinkoa. Ensimmäisenä tilanteen jälkeen annetaan tarvittava ensiapu. Tilanteesta ilmoitetaan aina alaikäisen huoltajalle. Väkivaltatilanteesta ilmoitetaan aina akuutin vaiheen mentyä ohi koulutusjohtajalle.

Tilanteen myöhempi käsittely

Kun molempia osapuolia on kuultu ja tilanne arvioitu, edetään tilanteen vaatimalla tavalla ja ohjataan molemmat osapuolet keskustelemaan kuraattorin, opiskeluterveydenhoitajan, tai psykologin kanssa.

Rikoslain 21 luvun, 5 § mukaan, joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

Rikoslain 21 luvun, 6 § mukaan kyseessä on törkeä pahoinpitely jos: 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, 2) rikos tehdään erityisen ra'alla tai julmalla tavalla tai 3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava törkeästä pahoinpitelystä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

4.3 Seksuaalisen häirintä- tai väkivaltatilanteen tai ahdistelun käsittely

Jokainen seksuaalista häirintää havainnut tai siitä tiedon saanut oppilaitoksen henkilöstöön kuuluva huolehtii siitä, että asiaa lähdetään selvittämään viipymättä. Seksuaalisen väkivallan tai ahdistelun kohtaaminen on vakava asia, jonka vaikutukset voivat olla kauaskantoisia. Tilanteen selvittäminen vaatii aikaa ja ammattilaisten osaamista.

Havaittaessa seksuaalista ahdistelua:

- asiaan puututaan välittömästi ja ilmaistaan huomio epäasiallisesta käytöksestä
- keskustellaan ensin ahdistellun kanssa
- arvioidaan tilanne ja sovitaan jatkotoimenpiteistä yhdessä ahdistellun kanssa
- tarvittaessa yhdessä henkilön kanssa otetaan yhteyttä opiskeluhoillon koordinaattoriin, kasvatusohjaajaan, kuraattoriin tai opiskeluhoillon palveluihin, joka jatkaa asian selvittämistä ja sopivan tuen etsimistä opiskelijalle
- alaikäisen osalta ilmoitetaan huoltajalle tilanteesta, tehdään tilanteen vaatiessa lastensuojeluilmoitus sekä rikosilmoitus
- keskustelu ahdistelijan kanssa, jossa käydään läpi tapahtunut sekä seuraamukset hänen osaltaan

- asiasta tehdään ilmoitus koulutusjohtajalle

Toiminta vakavissa seksuaaliväkivaltatilanteissa:

- opiskelija saatetaan välittömästi lääkärin/terveydenhoitajan luokse, joka arvioi tilanteen ja toimii terveydenhuollon mallin mukaisesti huolehtien mm. jälkihoidoista
- alaikäisen osalta asiasta ilmoitetaan välittömästi huoltajalle
- tehdään lastensuojeluilmoitus sekä rikosilmoitus
- täysi-ikäistä ohjataan tekemään rikosilmoitus
- asiasta tehdään ilmoitus koulutusjohtajalle ja kuntayhtymän johtajalle

Opetustoimen ja sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöllä on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu:

- Rikoslain (39/1889) 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko.
- Sellainen rikoslain 21 luvussa henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Rikoslain 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädettyjä tekoja ovat muun muassa raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen ahdistelu, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta ja lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin. Sen lisäksi seksuaalinen häirintä voi olla kunnianloukkausrikos.

Rikoslain 21 luvussa tarkoitettu ja ilmoitusvelvollisuuden synnyttävä henkeen ja terveyteen kohdistuva rikos on muun muassa pahoinpitely.

Seksuaalinen häirintä on oppilaitoksen henkilöstöön kuuluvalla epäasiallista käytöstä, joka voi johtaa huomautukseen, varoitukseen tai palvelussuhteen päättämiseen.

5. Yksilöllisen tuen tai hoidon järjestäminen, muut toimenpiteet ja jälkiseuranta

Opiskelijoille tarjotaan tarvittaessa yksilöllistä tukea. Yksilöllistä tukea antavat tilanteen mukaan esimerkiksi opiskeluhoollon koordinaattori, kasvatusohjaaja tai opiskeluhoollon palveluista kuraattori, psykologi, opiskeluterveydenhuolto tai monialainen yksilökohtainen asiantuntijaryhmä.

Muita mahdollisia toimenpiteitä ovat kurinpitörangaistukset, vahingonkorvaukset, rikosilmoitukset ja lastensuojeluilmoitukset.

Tilanteen akuutin hoitamisen jälkeen järjestetään jälkiseuranta. Kokemukset kiusaamisesta, väkivallasta tai seksuaalisesta häirinnästä jättävät usein psyykkisiä oireita nuoreen ja sen vuoksi jälkihoito ja seuranta ovat erityisen tärkeässä roolissa. Aikataulu, työnjako ja tapa sovitaan tilannekohtaisesti vastuuopettajan ja muiden tapaukseen osallistuneiden henkilökunnan jäsenten kanssa. Jälkiseurannan suunnitelma ja kuittaus seurannasta kirjataan Wilmaan ohjauksen tuki -sivulle. Jälkihoitoa tarjotaan tilanteen kaikille osapuolille. Esimerkiksi kiusaamiseen liittyvissä tapauksissa niin kiusatulle kuin kiusaajalle tarjotaan keskustelua ja näin ollen varmistetaan tapahtuneen seuranta.

5.1 Kiusaamisen jälkihuolto

Kiusaamiskokemukset tapahtuvat usein jo alakoulussa, viimeistään yläkoulussa ja näitä kiusaamisen aiheuttamia seurauksia nuori kantaa mukanaan siirryttäessä toiselle asteelle. Yleensä kiusaaminen on päättynyt, mutta sen aiheuttamat seuraukset vaikeuttavat edelleen koulunkäyntiä. Seuraukset voivat näkyä ahdistuksena, masennuksena, koulupoissaoloina tai muina epämääräisinä, jopa fyysisinä oireina. On tärkeää tunnistaa nuoren avun tarve ja tarjota nuorelle tukea kiusaamiskokemuksen käsittelyyn. Kuraattorit, psykologit ja terveydenhoitajat ovat tässä kohtaa avainasemassa. Oppilaitoksen henkilökunta vaikuttaa keskeisesti ilmapiiriin luomiseen, opiskeluturvallisuuteen, ryhmäytymiseen ja siihen, että kiusaamista, häirintää ja epäasiallista kohtelua ei oppilaitoksessa hyväksytä ja siihen puututaan aina.

Kiusaamisen aiheuttamiin seurauksiin, yksinäisyyteen ja syrjäytymiseen on tarjolla tukea myös koulun ulkopuolella. Eri järjestöt ja nuorisotoimijat järjestävät matalan kynnyksen tukea, joiden pariin nuori voidaan myös ohjata. Esimerkiksi MLL:n Selviytyjät- ryhmät tarjoavat 12-20 -vuotiaille kiusaamista kokeneille nuorille sekä heidän vanhemmilleen vertaistukea kiusaamiskokemuksen käsittelyyn sekä itsetunnon ja identiteetin vahvistamiseen.

6. Yhteistyö huoltajien kanssa

Vastuupettaja ottaa alaikäisen kohdalla yhteyttä huoltajaan. Täysi-ikäisen kohdalla yhteydenotto tapahtuu opiskelijan suostumuksella. Yhteydenottotapana on puhelu tai Wilmaviesti riippuen tilanteesta. Vakavissa ja pitkään jatkuneissa tilanteissa huoltaja on tärkeää olla mukana asioiden selvittelyissä ja sopimisessa.

7. Yhteistyö viranomaisten kanssa

Yhteistyötä tehdään tilanteen mukaan viranomaisten ja muiden tahojen kanssa. Yhteistyötahoja ovat esimerkiksi kuraattori, opiskeluterveydenhoitaja, työterveyshoitaja, psykologi, poliisi, lastensuojelu, perheneuvola, nuorisovastaanotto. Tilanteesta riippuen vastuupettaja ottaa yhteyttä yksin tai yhdessä muiden opiskeluhoitoon toimijoiden kanssa tarvittaviin viranomaisiin.

8. Perehdyttäminen ja tiedottaminen

Henkilöstö perehdytetään opiskeluhoitosuunnitelmaan ja sen liitteisiin henkilöstön koulutustilaisuuksissa. Opiskelijoiden perehdyttäminen tapahtuu opintojen alussa vastuupettajan tai opiskeluhoitoon koordinaattorin/kasvatusohjaajan toimesta. Huoltajille suunnitelmasta tiedotetaan Wilman kautta. Suunnitelma julkaistaan Intrassa ja Poken www-sivuilla.

9. Päivittäminen, seuranta ja arviointi

Suunnitelma opiskelijan suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä päivitetään samanaikaisesti opiskeluhoitosuunnitelman kanssa. Opiskeluhoitoryhmässä suunnitelman toimivuutta seurataan ja sitä päivitetään tarpeen mukaan. Suunnitelmaa arvioidaan vuosittain omavalvonnan kautta.